

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Leszek Fryderyk Korzeniowski
Článok / Article: Teoretické a metodologické aspekty výskumu bezpečnosti
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

KORZENIOWSKI, L. F. 2013. Teoretické a metodologické aspekty výskumu bezpečnosti. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 16, č. 3, 2013. ISSN 1335 – 2741, s. 104 - 112. Dostupné na internete:

<http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2013/KORZENIOWSKI.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

TEORETICKÉ A METODOLOGICKÉ ASPEKTY VÝSKUMU BEZPEČNOSTI

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF SECURITY RESEARCH

Leszek Fryderyk Korzeniowski*

ABSTRACT

Securitology is a practical discipline which - in a scientific way – can indicate a perspective for eliminating the threats to the existence, development and normal functioning of the man and social organizations. Its paradigm is not based upon abstract rules of cognition, but upon practical aspects of existence, functioning and development of people and social organizations. After the European Revolution in 1989, the researchers who dealt with the issue of security from the viewpoint of securitology have put the man, his needs and values he follows in the center of attention. Nowadays, securitology is a separate branch of science with an isolated research scope and methodology.

Key words: securitology, security, threat, research

1 Slovný pôvod pojmu *securitológia*

Bezpečnosť sa v latinčine a taliančine nazýva *securitas*. (Pieńkos, 1996). Pôvod slova bezpečnosť je potrebné hľadať v starovekom Ríme a v latinčine. V predstavách Rimanov ***Securitas*** bola bohyňou zosobňujúcou bezpečnosť. Nápisy vedľa znázornenia bohyne svedčia o chápaní tohto slova vo význame: bezpečnosť cisára, večná bezpečnosť, bezpečnosť impéria a ďalšie.

Bezpečnosť je tu termínom, ktorý jazykovedci nazývajú koreň slova a ktorého význam vysvetľuje antonymum ne-bezpečnosť. Podobne je to v jazykoch bieloruskom, českom, poľskom, slovenskom, slovinskom a ukrajinskom.

Vo väčšine doterajších publikácií (New Webster's; Yarothkin, 2000;

---

* prof. nadzw. dr hab. inż. Leszek Fryderyk Korzeniowski, pôsobí ako profesor Vyššej školy bankovej v Poznani, ako profesor Univerzity telesnej výchovy v Krakove a je prezidentom Európskej asociácie pre bezpečnosť v Krakove, Poľsko, e-mail: lfk@eas.info.pl.

Zięba, 2004, Škvrnda, 2005; Hofreiter, 2006, a iní) je pôvod slova bezpečnosť vysvetľovaný s odvolaním sa na latinské „se“ – zvlášť, samostatne alebo „sine“ znamenajúce „bez“ a „cura“ – starostlivosť, snaha, dbanie o niečo, o niekoho, opatera, čo zodpovedá staropoľskému „piecza“ (Slovník, 2001). Vysvetlenie pôvodu termínu bezpečnosť je tu z výrazu „sine cura“ - bez snahy, bez starostlivosti, bez opatery. Na počiatku – do XVII. storočia sa výraz používal vo význame „bezstarostný“, z čoho sa vyvodil význam „neopatrný, ľahkomyselný, bezstarostný“ a „istý si sebou, odvážny“. V súčasnosti takéto vysvetlenie pôvodu termínu bezpečnosť je potrebné považovať za neprípustné a minimálne neopodstatnené. Vziať si pod opateru predsa znamená zaistiť bezpečnosť (čiže je to synonymum bezpečnosti). V tom prípade „bez-pieczy“ znamená nebezpečenstva, čo je vlastne protiklad, antonymum (a nie synonymum) bezpečnosti. V opozícii k nebezpečný po XVIII. storočí začalo byť prídavné meno používané vo význame „uvoľnený od nebezpečenstva“.

Môžeme pripustiť, že chyba vyplýva z nekritického šírenia interpretácie, ktorá pravdepodobne pochádza z indickej publikácie v angličtine z roku 1988, alebo z publikácie v ruštine od **W. I. Yarothkina** z roku 1989. V prekladoch a interpretácii terminológie o bezpečnosti z ruštiny bola urobená chyba. V ruštine, opačne ako v poľštine, základným termínom (koreňom) je *опасность* (čiže nebezpečenstvo) a v takýchto prípadoch bude designátou tohto pojmu súbor protikladov (ne-nebezpečenstiev) – *безопасностей*, čiže bezpečenstiev a ich odvodenín. Podobne aj v bulharčine jadrom je slovo *опасност* (nebezpečenstvo) a antonymom protikladné slovo *безопасност*. V srbštine je jadrom *опасност* a jeho antonymom *безопасност*.

Keď prijmeme fakt, že definícia je určujúcim prejavom, tak aký význam má *definiendum* (pojmem, názov, definovaný termín) s designátmi (charakteristikami) *definiens* a pre správnosť definície stačí konštitutívny obsah, je potrebné vysvetliť každý pojem, každý termín definície. Konštitutívny obsah – súbor vlastností, ktoré sú nutné a dostatočné (minimum definície) pre určenie rozsahu názvu (Ajdukiewicz, 1975; Korzeniowski, 2012; Nowak, 1985; Szmit, 2003). Význam pojmu bezpečnosť (*definiendum*) je určený atribútmi (*definiens*):

- subjekt so svojimi schopnosťami aktivity,
- stav: objektívna situácia spočívajúca v chýbajúcom ohrození,
- subjektívny pocit.

2 Subjekt bezpečnosti a subjektívna bezpečnosť

Subjekt bezpečnosti (niektorými opisovaný ako nositeľ, nosič, subjekt, objekt) je subjektom situácie, ktorý poznáva následky ohrozenia, prijíma stimuly a reaguje.

Potrebné je si všimnúť, že v pozícii iných vied pre opísanie subjektu bezpečnosti sú niekedy používané termíny, ktoré nie sú správne pre securitológiu. V politických vedách namiesto subjektu bezpečnosti sa používa termín objekt (vzťažný objekt), pod ktorým sa myslí štát, sociálne skupiny alebo jednotlivci (individuálne subjekty). V securitológii termín objekt sa používa tiež, aj keď je to nejednoznačný termín a označuje ľubovoľný systém vrátane planéty, štátu, spoločnosti, skupiny, živých organizmov, častí prírodného prostredia, jednoducho všetko, čo je nevyhnutne potrebné pre zaistenie ľudského života a čo môže pôsobiť proti ohrozeniam rôzneho charakteru.

Subjektívna bezpečnosť je stav subjektu, jeho potenciál a možnosti adekvátnej reakcie na hrozby, téma ochrany subjektu pred ohrozeniami. Bezpečnosť ohrozeného subjektu je odpoveďou na otázku: bezpečnosť *koho*, *čoho*?

Z hľadiska *druhu ohrozených subjektov* je možné rozlíšiť (bezpečnosť *koho? čoho?*):

Bezpečnosť *jednotlivca alebo skupiny* (človeka, malej skupiny, spoločnosti, ľudstva);

Bezpečnosť *vecí* (budovy, mosta a pod.);

Bezpečnosť *peňazí* (pokladne, financií a pod.);

Bezpečnosť *informácií* (údajov, korešpondencie, listu a pod.);

Bezpečnosť *jednotlivca alebo skupiny* (individuálne ohrozenie) spočíva v chýbajúcom ohrození jednotlivcej osoby, avšak bezpečnosť (ohrozenie) *skupinová* sa týka dvoch a viacerých osôb.

V trestnom práve individuálne ohrozenie spočíva vo vystavení riziku jednotlivca alebo menšieho počtu osôb, naopak všeobecné riziko spočíva vo vystavení konkrétnemu priamemu alebo nepriamemu nebezpečenstvu *mnohých* osôb, ktoré nemusia byť jasne vymedzené. Vystavenie konkrétnemu všeobecnému ohrozeniu teda môže spočívať napríklad v zapríčinení komunikačnej katastrofy, požiaru, zrútení budovy, pretrhnutí hrádze alebo zosuve pôdy, skál alebo snehu, explózii výbušnín alebo horľavín alebo inom prudkom uvoľnení energie, rozširovaní otravných, dusiacich lebo páliacich látok, prudkom uvoľnení jadrovej energie alebo ionizujúceho žiarenia, zapríčinení

epidemiologického rizika alebo možnosti šírenia nákazy, tvorení alebo uvádzaní na trh škodlivín, potravín alebo farmaceutík a iných všeobecne používaných tovarov, rušení automatického spracovávaní, zbierania alebo odosielania informácií alebo iným konaním za obzvlášť nebezpečných okolností, umiestnení na vodnom alebo vzduchovom dopravnom prostriedku zariadenia alebo látky ohrozujúcich bezpečnosť osôb.

3 Stav alebo aj situácia

Stav, alebo aj *situácia*, stupeň niečoho, úroveň schopností v danej chvíli, veľkosť niečoho.

Jazykovedci uvádzajú, že je to sémantický korelát zmyslupnej vety (pravdivej alebo nepravdivej). Stav veci je prívlastkom, ktorý je možné popísať vzhľadom na to, že:

- vždy je časový úsek určujúci začiatok a koniec stavu, (nedáva zmysel)
- každý predmet v danom časovom úseku má nejakú charakteristiku,
- medzi predmetmi vznikajú určité vzťahy,
- v stabilnom stave charakteristiky predmetov majú hodnoty považované za stále,
- v skutočnosti každý stav je určený medzi krajnými hodnotami.

Bezpečnosť je pojem stupňovateľný medzi absolútnou bezpečnosťou a totálnym nebezpečenstvom, podobne ako pravda medzi absolútnou pravdou a absolútnou nepravdou.

Vraj existuje absolútna pravda, ale filozofovia vedia, že pravda je relatívna, absolútna pravda je cieľ, ale cieľ nedosiahnuteľný. To je rovnako ako s chemickou látkou H₂O (nazývanou ľadom, vodou alebo parou) v stave medzi teplotou absolútna nula (-273,15°C = 0 K) a teplotou vyššou ako kritická, atď.

Keďže bezpečnosť je funkciou mnohých ohrození, tak môžeme dosiahnuť len určitú úroveň: keď prevažuje pravdepodobnosť zachovania života a vývoja, hovoríme, že subjekt je (skôr) bezpečný, keď prevláda ohrozenie, hovoríme, že subjekt je (skôr) ohrozený. Samozrejme, že v dôsledku vlastného (alebo cudzieho) konania, meniac druhu a silu ohrozenia, môže subjekt zmeniť úroveň vlastnej bezpečnosti.

Pojem situácie je veľmi zložitý. O situácii hovoríme vtedy, ak skúmame štruktúru tohto druhu vzhľadom na človeka, ktorý je jedným z prvkov tejto

štruktúry a zároveň prvkom najhodnotnejším, avšak „stav“ v tomto prípade znamená, že subjektom situácie môže byť aj nie – človek.

Každá situácia je určená najmä *prvkami* jej štruktúry a ich *vlastnosťami*, prostredníctvom *stavu* jednotlivých prvkov štruktúry v určitom momente a vzájomnými vzťahmi, aké v danej chvíli prebiehajú medzi jej prvkami. Situácia zahŕňa:

1. *systém*, v ktorom sa nachádza subjekt situácie (človek, skupina, spoločnosť),

2. *aktivitu* subjektu, najmä základnú aktivnosť, vzhľadom ku ktorej skúmame aktivitu subjektu.

Pri zohľadnení dvoch podstatných aspektov situácie – druhy aktivít človeka – je možné rozlíšiť dve základné situácie:

* *existenciálne* (životné). Život znamená procesy určitého významu pre zachovanie života (hlavne biologické procesy, stravovanie, dýchanie, rozmnožovanie) a uspokojovanie potrieb spojených s bývaním, obliekaním, trávením času, konzumáciou, uspokojovanie kultúrnych potrieb a pod.

* *behaviorálne* (činnostné). Činnosť znamená aktivnosť subjektu, prostredníctvom ktorej reguluje svoje vzťahy s okolím, pričom mení svoje okolie alebo samého seba: výchova, terapia, riešenie problému, prijímanie rozhodnutí, realizovanie úloh, diagnostikovanie situácií a pod.

Behavioralisti definujú situáciu ako systém vnemov. V skutočnosti existujú dve rôzne úrovne správania sa:

- a) reaktívne na elementárnej úrovni,
- b) cielené na vyššej úrovni.

Preto aj situáciu človeka je možné v skutočnosti opisovať ako systém stimulujúcich vnemov, na ktoré reaguje, ale je potrebné pamätať, že je to zjednodušený opis, ktorý neberie do úvahy fakt vyššej organizácie správania sa ľudí. To znamená, že situácia je pole, na ktorom človek rozvíja nejakú činnosť, realizuje určité úlohy.

Stimulačný charakter situácie človeka je opísaný citlivosťou a reaktivnosťou. Citlivosť je schopnosť živých organizmov prijímať určité vnemy (napr. citlivosť zraková, sluchová, dotyková atď.), avšak reaktivnosť je vzťah sily reakcie k sile vnemov, ktoré ju vyvolávajú, charakteristický pre rôznych ľudí. To znamená, že reakcia rôznych ľudí na podobné vnemy je rôzna a teda správanie sa rôznych ľudí v tom istom prostredí môže byť rôzne.

Taktiež situácia s úlohami je opísaná vlastnosťami okolitého prostredia,

ako aj subjektu, vrátane toho, ako tento systém človek vníma a ako mu rozumie.

Účasť vedomia človeka na formovaní jeho bezpečnostnej situácie je analyzovaný z pohľadu *holistického* (holizmus – prístup, že celok je niečo viac ako súčet častí, z ktorých sa skladá), celkovej teoretickej koncepcie, zahŕňajúcej okolité prostredie človeka aj s ním osobne, takými aké sú objektívne alebo vo vzájomných objektívnych vzťahoch a ako ich vníma subjekt a ako ich vnímajú iní účastníci situácie.

Objektívny stav bez ohrozenia, ktorý je pociťovaný subjektívne znamená, že bezpečnosť znamená objektívny alebo subjektívny stav. Objektívne charakteristiky stavu rozhodujú o účinkoch konania človeka. Spojka alebo v tomto prípade znamená, že bezpečnosť znamená iba objektívny stav, alebo len subjektívny stav, alebo objektívny a subjektívny stav spolu.

Termín „pociťovaný“ použitý v *definiens* ukazuje, že vo vedách o bezpečnosti objektívny stav je človekom hodnotený podľa perspektívy jeho potrieb a práv.

Objektívny – existujúci nezávisle od akéhokoľvek vedomia, nezávislý na poznávajúcom subjekte (Slovník, 2001). Existujúci nezávisle na vedomí, čo neznamená, že človek neovplyvňuje túto existenciu. Práve naopak, správanie sa človeka mení objektívny stav, aj keď toto správanie je spôsobené subjektívnymi informáciami.

Subjektívny – závisí na vnútorných vlastnostiach poznávajúceho subjektu, a nie na vlastnostiach skúmaného subjektu, podmienený zážitkami a názormi daného človeka (subjektu).

Z logickej analýzy vzťahu objektívny – subjektívny vyplývajú štyri možné situácie:

* ohrozenie je *objektívne*, reálne a ohrozený subjekt je si toho vedomý a dokáže znížiť riziko (stav bezpečnosti);

* ohrozenie je *objektívne*, reálne a ohrozený subjekt o tom nevie, nie je si vedomý tejto hrozby (falošná bezpečnosť);

* ohrozenie je *objektívne*, reálne a ohrozený subjekt je si toho vedomý, ale nemá možnosť, alebo nevie ako znížiť riziko (stav ohrozenia);

* *objektívne ohrozenie neexistuje*, ale subjekt má falošné povedomie ohrozenia, ktoré sa v skutočnosti nevyskytuje, následkom čoho reaguje tak, že zbytočne míňa energiu a zdroje (falošné ohrozenie).

Bezpečnosť ako *predmet* výskumu má multiratelárny (mnohostranný, viacrozmerný) charakter a je niečím viac ako žiadne ohrozenie. *Bezpečnosť je funkciou mnohých rôznorodých činiteľov*, konštruktívnych *alebo* deštruktívnych (a každý z nich si zaslúži hlbšiu analýzu).

4 Predmetná bezpečnosť - ohrozenie

Predmetná bezpečnosť je situácia vyskytujúcich sa ohrození, ktorá odpovedá na otázky *kto a čo hrozí, aká je hrozba, čo ju spôsobilo?*

Predchádzajúce pokusy opísať bezpečnosť bez zohľadnenia nebezpečenstva (ohrození) nemohli byť úspešné podobne, ako neexistuje Zem len so severným pólom, bez južného. S takýmito bipolárnymi celkami sa stretávame vo svete vedy a v praxi už od dávnych čias: dobro a zlo, múdre a hlúpe, dlhé a krátke, plus a mínus, vojna a mier, útok a obrana, deň a noc a veľa iných. Podobne ako medzi dňom a nocou existuje sled prechodných stavov, tak aj medzi stavom bezpečia a stavom ohrozenia je sled prechodných stavov.

Ohrozenie – situácia nevyhnutná pre život alebo zdravie, deštruktívna hodnota pre existenciu, vývoj a normálne fungovanie človeka, potenciálna príčina nežiaduceho stavu, designát označujúci obsah pojmu „nebezpečie“ (Korzeniowski, 2012).

Neexistuje bezpečnosť bez nebezpečenstva. Antonymum termínu bezpečnosť je termín protikladný k ohrozeniu. Pre vývoj teoretických poznatkov o bezpečnosti je dôležité vnímanie vzťahov medzi bezpečnosťou a ohrozením ako jedným javom. Takto je potrebné rozumieť „stav“ – vlastne ako vzťah bezpečnosť - ohrozenie. To znamená, že bezpečnosť je vnímaná ako jedna strana zložitého javu s dvomi aspektmi. Druhá strana je nebezpečenstvo (ohrozenie).

Vzhľadom na druhy ohrození môžeme rozlíšiť druhy bezpečnosti subjektu:

Bezpečnosť (hrozba) *objektívna* alebo *subjektívna*.

Bezpečnosť (hrozba) *vnútorná* alebo *vonkajšia*.

Bezpečnosť (hrozba) *abstraktná* alebo *konkrétna*.

Bezpečnosť (hrozba) *potenciálna* alebo *aktívna*.

Bezpečnosť (hrozba) *statická* alebo *dynamická*.

Bezpečnosť (hrozba) *ľudská (personálna)* alebo *vecná* alebo *finančná* alebo *informačná*.

Takéto rozlíšenie je nutné, ak prostredníctvom pojmu chceme správne oboznamovať o situácii a ohrozeniach subjektu¹.

Často sú druhy bezpečnosti opisované zámenom *aké* v spojení s prídavným menom, napr. ekonomická bezpečnosť (v spojení s financiami), militárna (v spojení s ozbrojenými silami), sociálna bezpečnosť (spojená s životnými podmienkami) a pod. Tieto slovné spojenia sa často používajú v bežnom jazyku a vystupujú medzi bežnými vedomosťami a vedeckými poznatkami, typická je pre ne chaotická konštrukcia, nejasne opisujú subjekt bezpečnosti a charakteristiky ohrozenia. Vedecké poznatky sa vyjadrujú presnou terminológiou zodpovedajúcou jej logickej sieti pojmov. Odtiaľ sa tiež zdá správne zarezervovať prídavné mená pre druhy bezpečnosti vzhľadom na zdroj ohrozenia (bezpečnosť *aká* ? – *prídavné meno*).

V predpisoch o bezpečnosti tajných informácií sa používa pojem *fyzická bezpečnosť*, ktorým sa rozumie systém prostriedkov zahŕňajúcich používanie organizačných riešení, vybavenia a zariadení, ktoré slúžia na ochranu tajných informácií a pomocných elektronických systémov na podporu ochrany tajných informácií (Vyhláška vlády z dňa 29. mája 2012 vo veci prostriedkov fyzickej bezpečnosti používaných na zabezpečenie tajných informácií).

Predmetom výskumu securitológie sú vnútorné a vonkajšie činitele a princípy bezpečnosti v objektívnej realite. Môžeme ich nazývať prostredie bezpečnosti. Toto prostredie bezpečnosti sa v historickom vývoji prejavuje v konkrétnych podmienkach na úrovni osoby, skupiny, štátu, ľudstva, technického systému, prírody alebo celej planéty.

Literatúra:

- AJDUKIEWICZ K. 1975. *Pragmatická logika*. (pol.) *Logika pragmatyczna*. Warszawa: PWN, 1975.
- HOFREITER L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2006.
- KORZENIOWSKI L.F. 2012. *Základy vied o bezpečnosti*. (pol.) *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*. Warszawa: Difin, 2012.
- New Webster's Dictionary of the English Language*. 1988. College Edition. Delhi: Surjeet Publications Reprint 1988.

---

¹ *alebo* – spojka spájajúca alternatívne vety alebo ich neoddeliteľné časti (jedno ale nie je vylúčené ani druhé).

- NOWAK S. 1985. *Metodológia sociálnych výskumov.* (pol.) *Metodologia badań społecznych.* Warszawa: PWN 1985.
- PIENKOS J. 1996. *Latinsko-poľský slovník.* (pol.) *Słownik łacińsko-polski.* Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1996.
- Słownik súčasného poľského jazyka.* 2001. (pol.) *Słownik współczesnego języka polskiego.* Warszawa: Reader's Digest Przegląd 2001, tom 1, tom 2.
- SZMIT M. 2003. *Informačné technológie v manažmente.* (pol.) *Informatyka w zarządzaniu.* Warszawa: Difin, 2003.
- ŠKVRNDA F. 2005. *Vybrané sociologické otázky charakteristiky bezpečnosti v súčasnom svete,* s. 41. /in:/ ČUKAN K. a kol.: *Mládež a armáda.* Bratislava: MO SR 2005, s. 28 - 67.
- YAROTHKIN W.I. (rus.) ЯРОЧКИН В. И. 2000. *Сек'юритология – наука о безопасности жизнедеятельности.* Москва: „Ось-89” 2000.
- ZIĘBA R. 2004. *Inštitucionalizácia európskej bezpečnosti – koncepcia -štruktúry - fungovanie.* (pol.) *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego - koncepcje-struktury-funkcjonowanie.* Warszawa: SCHOLAR 2004.